

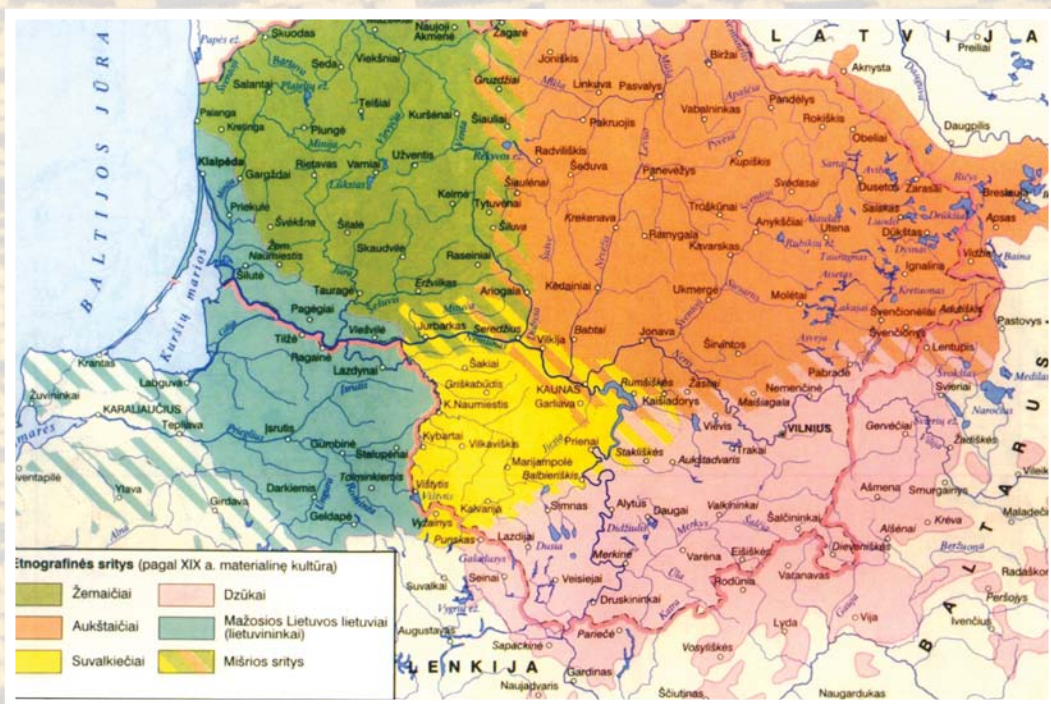

Etninė kultūra etnografinių regionų metais

KONFERENCIJA-FORUMAS

Programa ir pranešimų tezės

Vilnius, 2014 12 12

Konferencijos organizacinis komitetas:

Virginijus Jocys, prof. dr. Eugenijus Jovaiša, doc. dr. Juozas Pabrėža,
Algirdas Vaclovas Patackas, Jonas Vaiškūnas, prof. dr. Daiva Vyčiniienė

Organizatoriai:

Etninės kultūros globos taryba
LR Seimo Švietimo, mokslo ir kultūros komitetas

ETNINĖS KULTŪROS GLOBOS TARYBOS SEKRETORIATAS

J. Tumo-Vaižganto g. 4-1, 01108 Vilnius, Lietuva

Tel. (8 ~ 5) 210 7161, faks. (8 5) 210 7160

El. p. etnogloba@lrs.lt

URL adresas: <http://www.etnotaryba.lrs.lt>

LR Seimo nario Algirdo Vaclovo Patacko kartu su Etninės kultūros globos taryba spaudos konferencija

ETNINĖ KULTŪRA ETNOGRAFINIŲ REGIONŲ METAIS

Seime gruodžio 12 d. 9.00–9.40 val. vyks LR Seimo nario Algirdo Vaclovo Patacko kartu su Etninės kultūros globos taryba spaudos konferencija „**Etninė kultūra Etnografinių regionų metais**“, kurios tikslas – glaustai supažindinti su pasiruošimo darbais pasitinkant Etnografinių regionų metus, pasidalyti mintimis ir įvardyti problemas etnografinių regionų kultūros savitumo išsaugojimo bei etnokultūrinio ugdymo srityse. Dalyvauja Etninės kultūros globos tarybos nariai: pirmininkas Virginijus Jocys, prof. dr. Daiva Vyčinienė, etnokosmologas Jonas Vaiškūnas; bei Kultūros ministerijos Regionų skyriaus vedėja Irena Seliukaitė.

Iškelti klausimai ir problemos bus giliau gvildenami mokslininkų, etnokultūrininkų praktikų bei įvairių institucijų atstovų to paties pavadinimo „**Etninė kultūra Etnografinių regionų metais**“ konferencijoje-forume 10.00–15.30 val. LR Seimo Konstitucijos salėje.

Spaudos konferencijoje (ir konferencijoje-forume) dalyvauti kviečiami žiniasklaidos, kultūros, mokslo ir ugdymo institucijų ir įstaigų atstovai, visi besidomintieji etninės kultūros globos, sklaidos bei tapatybės ir pilietiškumo stiprinimu.

Spaudos konferencijos, vykstančios Spaudos konferencijų salėje, tiesiogiai transliuojamos internetu. Stebintiesiems transliacijas yra galimybė užduoti klausimus prelegentams. Nuoroda į klausimų uždavimo sistemą bus Seimo internetinėje svetainėje prie nuorodos į tiesioginę spaudos konferencijos transliaciją. Klausimai bus priimami ir į juos atsakoma spaudos konferencijos metu.

Pasiteirauti:

Norintieji dalyvauti Spaudos konferencijoje 2014 12 12
9.00 val. ir mokslinėje konferencijoje-forume 10.00 val.
dėl leidimų į Seimo rūmus turėtų kreiptis į Nijolę Balčiūniene,
tel. 861476090, el. p. nijole.balciuniene@lrs.lt
arba Giedrę Trakytę, tel. 852107160, el. p. etnolangas@lrs.lt
iki gruodžio 11 d. 10 valandos.

KONFERENCIJA-FORUMAS

ETNINĖ KULTŪRA ETNOGRAFINIŲ REGIONŲ METAIS

Laikas:	2014 m. gruodžio 12 d., penktadienis, 10.00 val.
Vieta:	LR Seimo Konstitucijos salė

Šios konferencijos tikslas – aptarti pasirengimą 2015-iesiems Etnografinių regionų metams ir jų galimus akcentus, taip pat aktualizuoti etnokultūrinio ugdymo svarbą. Pranešėjai pasidalys mokslinė ir praktine patirtimi, suformuluos ir įvardys problemas LR Seimui ir Vyriausybei etnografinių regionų kultūros savitumo išsaugojimo, etninės kultūros ugdymo ir plėtros klausimais. Kartu bus apibendrinta nematerialaus kultūros paveldo valstybinės apsaugos situacija Lietuvoje, atkreiptas dėmesys į tradicijų pateikimą visuomenei šiuolaikiniais būdais neprarandant tapatybės, tradicijų esmės ir turinio. Etninės kultūra, kaip bendrosios kultūros dalis, glaudžiai susijusi su valstybės politine, socialine ir ekonomine raida.

PROGRAMA

09.00–10.00	Registracija
10.00–10.15	Sveikinimo žodis: LR Seimo nariai – Algirdas Vaclovas Patackas, Algis Kašėta
10.15–10.35	VIRGINIJUS JOCYS (<i>Etninės kultūros globos taryba</i>) 2015-ųjų – Etnografinių regionų metų – renginiai ir kasdienybė
10.35–10.55	Prof. dr. EUGENIJUS JOVAIŠA (<i>Lietuvos edukologijos universitetas</i>) Istorinė archeologija ir šių dienų etnografiniai regionai
10.55–11.15	Doc. dr. JUOZAS PABRĖŽA (<i>Šiaulių universitetas</i>) Tarmės – vienas iš etnografinių regionų kertinių akmenų
11.15–11.35	MILDA VALANČIAUSKIENĖ (<i>Lietuvos nacionalinė UNESCO komisija</i>) UNESCO nematerialaus kultūros paveldo apsaugos imperatyvai ir rekomendacijos
11.35–11.55	GIEDRIUS VAIDELIS (<i>Švietimo ir mokslo ministerija, Ugdymo plėtotės centras</i>) Etninės kultūros integravimo į ugdymo procesą stiprinimas mokyklose Etnografinių regionų metais

11.55–12.15	PROF. DR. DAIVA VYČINIENĖ (<i>Lietuvos muzijos ir teatro akademija</i>) Etninės kultūros ugdymo specialistų rengimas, nueitas kelias, nauji poreikiai ir iššūkiai
12.15–12.45	Kavos pertrauka
12.45–13.05	DR. ŽILVYTIS ŠAKNYS (<i>Lietuvos istorijos institutas</i>) Lietuvos etnografinių regionų kalendorinių švenčių simboliai Regionų metų minėjimo perspektyvoje
13.05–13.25	VIDA ŠATKAUSKIENĖ (<i>Lietuvos liaudies kultūros centras</i>) Kuo kvėpuoja regionų savivaldybių etninės kultūros puoselėtojai, jų kolektyvai?
13.25 – 13.45	PROF. DR. VYGANDAS ČAPLIKAS (<i>Dzūkijos regioninė etninės kultūros globos taryba</i>) Lietuvos ir Latvijos šalių etnografinių regionų raida: kultūriniai, socialiniai ir ekonominiai aspektai
13.45–14.05	NIJOLĖ BALČIŪNIENĖ (<i>Etninės kultūros globos taryba, Lietuvių etninės kultūros draugija</i>) Etnokultūrinio sąjūdžio ir tradicinių švenčių raida
14.05–14.25	MILDA RIČKUTĖ (<i>Vilniaus etninės kultūros centras</i>) Kalendorinės šventės Vilniaus mieste – modernumo ir archajiškumo sąveikos patirtis
14.25–14.45	DOC. DR. DALIA URBANAVIČIENĖ (<i>Lietuvių etninės kultūros draugija</i>), RŪTA ČĖSNIENĖ (<i>Lietuvos etninės kultūros ugdytojų sąjunga</i>) Visuomeninės organizacijos etninės kultūros ugdymo baruose
14.45–15.30	Diskusijos
	Konferencijos pirmos dalies moderatorius doc. dr. Juozas Pabrėža, antros dalies – prof. dr. Daiva Vyčinienė

Konferencijos organizacinis komitetas:

Virginijus Jocys, prof. dr. Eugenijus Jovaiša, doc. dr. Juozas Pabrėža, Algirdas Vaclovas Patackas, Jonas Vaiškūnas, prof. dr. Daiva Vyčinienė

Organizatoriai:

Etninės kultūros globos taryba
LR Seimo Švietimo, mokslo ir kultūros komitetas

ETNINĖ KULTŪRA ETNOGRAFINIŲ REGIONŲ METAIS

Pranešimų tezės

VIRGINIJUS JOCYS

(Etninės kultūros globos taryba)

2015-ųjų – Etnografinių regionų metų – renginiai ir kasdienybė

Ar valstybė turi etninę kultūrą globoti, palaikyti ar ginti?

2013 m., Tarmių metų, lūkesčiai, nesklandumai ir pasiekimai suteikia pasitikėjimo pildant naujus visuomenės poreikius. Etnografinių regionų metai turi galimybę atsiremti į sukauptą patirtį.

Etnokultūrinis regionas – savitas kraštas su savo gamta, kraštovaizdžiu, istoriškai susiformavusi teritorijos dalis, į kurios kultūrą integruotas baltų genčių palikimas, pasireiškiantis ir atpažįstamas pagal kai kuriuos etninės kultūros dėmenis. Paprastai išskiriami devyni pagrindiniai etnografinių regionų savitumo raiškos dėmenys: tarmės, muzikinis folkloras, tautosaka, tautinis kostiumas, etninė architektūra, papročiai, tautodailė, liaudies kūryba, kulinarinis paveldas. Tai suteikia Etnografiniams regionų metams platesnes etninės kultūrinės raiškos galimybes. Ar mokėsime tai išreikšti, parodyti, pasidžiaugti?

Etninės kultūros puoselėtojų sudarytas Etnografinių regionų metų renginių ir priemonių kalendorinis gidas orientuotas į tų metų minėjimo renginius, tačiau kai kurie iš jų yra tradiciniai, jau nusistovėję keletą metų, paremti tik savomis folkloro ansamblių, meninių kolektyvų pajėgomis ir kūrybine išmone.

Dar laukia rūpesčiai dėl vietovardžių išsaugojimo, nacionalinio žaidimo – lietuviško ritinio (ripkos) ateities, pajūrio etninės kultūros puoselėtojai svarsto – į kurią pusę rodyt vėtrungės (vėjarodės), kokius heraldinius ženklus susikurs neturintys etnografiniai regionai.

Visuomenėje susikerta dvi nuomonės: ar kalendoriniai renginiai (Rasos (Joninių), Lygiadienio, Žolinių ir kt.) turi būti projektų dalis, ar šie kalendoriniai renginiai

galėtų kasmet savaime vykti kaip natūrali bendruomeniškumo ir tradicijos tąsa, neatsižvelgiant į finansavimą.

Didelei tautiečių ir piliečių daliai išvykus į užsienį reikalingas glaudesnis tarpusavio ryšys, svarbu, pasinaudojant visomis informacijos pasikeitimo formomis, siekti, kad būtų prieinama metodinė etninės kultūros ugdymo medžiaga tiek jaunajai kartai, tiek ir suaugusiems. Neturėtų iš mūsų akiračio dingti rūpinimasis tautiečiais, gyvenančiais etninėse žemėse.

Etnografiniai regionų metai – tai dėkinga galimybė labiau atsigręžti vieniems į kitus, į visos lietuvių tautos (etnos) sukurtą kultūrą, ja dalintis su tautinėmis bendrijomis, gyvenančiomis įvairiose Lietuvos vietovėse.

Etninė kultūra, kaip bendrosios kultūros dalis, yra glaudžiai susijusi su valstybės politine, socialine ir ekonomine raida. Viliamės, kad bendros pastangos žymiai prisidės prie etninės kultūros saugojimo, puoselėjimo, plėtros, tuo pačiu paskatins žmogaus saviraišką, tautinę ir pilietinę brandą.

Doc. dr. JUOZAS PABRĖŽA

(Šiaulių universitetas)

Tarmės – vienas iš etnografinių regionų kertinių akmenų

Šiandien drąsiai galima teigti, jog LR Seimo sprendimas 2013 metus paskelbti Tarmių metais pasiteisino su kaupu. Per tuos metus įvyko daugybė nuostabių, prasmingų renginių, popiečių, vakaronių, paskaitų, konferencijų. Visa tai leidžia daryti išvadą, kad lietuvių kalbos tarmės šiandien yra gyvos ir stiprios ir jų prestižas yra pastebimai išaugęs. Baigiamojoje Tarmių metų konferencijoje Anykščiuose buvo priimta svarbi rezoliucija, kurios vienas iš punktų skelbia, jog būtina siekti regionų įteisinimo Lietuvoje pagal istorinius, etninius, kultūrinius ir kalbinius tapatumus. Tam nemažai galėtų pasitarnauti ir svarbus Seimo sprendimas, skelbiantis 2015 metus Etnografinių regionų metais.

Prigimtinė tarmė yra gimtoji kalba. Kalba yra kiekvienos tautos, kultūros, viso buvimo pamatų pamatas, vienas iš kertinių to pamato akmenų. Kiek ir kokio stiprumo tų kalbų, tarmių turime – tiek yra stipri ir Lietuva. Tarmių turtus turime saugoti ir puoselėti, kaip elgiasi visi civilizuoti kraštai. O mes tarp tų kraštų dar esame ir išskirtiniai, nes pasaulyje nedaug rasime tokių vietų, kur toks nedidelis plotas kaip Lietuva turėtų tiek daug ir tokių skirtingų kalbų, tarmių, kuriuos iki pat šių dienų

yra išlaikiusios daug unikalių archajiškų, senesnių kalbos formų. Ir pasauliui, ir aplinkiniams, ir patys sau būsimieji įdomesni, turiningesni, prasmingesni ne vienodumu, o kaip tik savitu skirtingumu. Vienas iš tokių kertinių ir pamatinių to savito skirtingumo akmenų yra lietuvių kalba, o jos neišsenkamą ir neišsemiamą šaltinį sudaro ir dar ilgą laiką sudarys mūsų nuostabiosios tarmės.

MILDA VALANČIAUSKIENĖ

(Lietuvos nacionalinė UNESCO komisija)

UNESCO nematerialaus kultūros paveldo apsaugos imperatyvai ir rekomendacijos

Pranešime bus pristatyta UNESCO 2003 m. nematerialaus kultūros paveldo apsaugos konvencija, jos aktualumas Lietuvai, Lietuvos įsipareigojimai UNESCO, kitų šalių geroji praktika ir patirtis.

GIEDRIUS VAIDELIS

(Švietimo ir mokslo ministerija, Ugdymo plėtotės centras)

Etninės kultūros integravimo į ugdymo procesą stiprinimas mokyklose Etnografinių regionų metais

Šiandieninė etninės kultūros situacija mokykloje. Kas nuveikta? Etninės kultūros dalykas mokyklose pasirenkamasis, bet įgyvendinamas: kaip dėstomasis dalykas integruojamas į kitus dėstomuosius dalykus, 5–12 klasėse dėstomas kaip modulis (moduliai) arba puoselėjamas neformaliajame ugdyme. Sustiprinta ir etninės kultūros dalyko mokykloje formalioji bazė: patvirtintos Pagrindinio ir Vidurinio ugdymo etninės kultūros programos (2012 m.); parengtos ikimokyklinio ir pradinio ugdymo etninės kultūros metodinės rekomendacijos; *Bendruosiuose ugdymo planuose* įrašytos palankios nuostatos; parengta esminė, į ugdymo procesą orientuota metodinė medžiaga mokytojams. Teikiama pagalba mokykloms – nuolat UPC ir ŠMM organizuojami metodiniai pasitarimai, seminarai mokytojams, mokyklų vadovams, savivaldybių specialistams. Bendradarbiaujama su aukštosiomis

mokyklomis (ypač su Muzikos ir teatro akademija, Vytauto Didžiojo, Klaipėdos, Šiaulių universitetais).

2015 m. veiklos kryptys – etninės kultūros stiprinimas regionuose, gilus ir kryptingas etninės kultūros pažinimas, puoselėjimas ugdymo procese. Siekis – mokykla, savivaldybė ir universitetas – bendradarbiaujantys etnokultūrinio ugdymo centrai regionuose: dalykinių konferencijų ar forumų rengimas (pasidalijimas gerąja patirtimi, žinių gilinimas); mokytojų bendruomenės savivaldybėje stiprinimas – etninės kultūros ir etninę kultūrą į dalyką integruojančių įvairių dalykų mokytojų metodinių būrelių prie savivaldybių steigimasis; metodinės medžiagos „Etninės kultūros integracija į įvairius mokymo dalykus ir į neformalųjį ugdymą“, skatinančios geresnius mokinių pasiekimus, parengimas; etninės kultūros savaitė (šių metų tema – *Etnografiniai regionai*); etninės kultūros olimpiados organizavimas; kryptingas mokyklos ir universitetų bendradarbiavimas (universitetai – mokyklų kuratoriai); dėmesys rytų Lietuvai, etnografinėms „saloms“ – kraštams užsienyje, tautinių mažumų etninės kultūros puoselėjimui.

Prof. dr. DAIVA VYČINIENĖ

(Lietuvos muzijos ir teatro akademija)

Etninės kultūros ugdymo specialistų rengimas, nueitas kelias, nauji poreikiai ir iššūkiai

Apie etninės kultūros ugdymo specialistų rengimą kalbėsiu pasiremdama Lietuvos muzikos ir teatro akademijos Etnomuzikologijos katedros, šiais metais švenčiančios 25 metų gyvavimo sukaktį, patirtimi. Katedros gimimas Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo priešaušryje sietas su jos įkūrimo iniciatorių lūkesčiais visokeriopai puoselėti etninę muziką. Tikėtasi, kad tuometėje konservatorijoje, kur iki tol visoms be išimties specialybėms buvo dėstomas „Muzikinės liaudies kūrybos“ kursas, etnomuzikologų suformuoti nauji – teoriniai ir praktiniai – etninės muzikos dalykai užims pagarbą vietą. Manyta, kad nepriklausomoje Lietuvoje etninės kultūros (muzikos) specialistų rengimas turi tapti ne tik svarbia, prestižine tuometės konservatorijos – nacionalinės muzikantų mokyklos – ugdymo strategijos dalimi, bet ir viena iš pagrindinių valstybinės kultūros politikos gairių.

Suvokiant, kad etnomuzikologui būtinas įvairiapusis pasirengimas, į Etnomuzikologijos studijų programą nuo pat pradžių buvo įtraukti ne tik etninės muzikos,

bet ir gretimų sričių dalykai. Pirmiesiems katedros absolventams greta muzikinių dalykų buvo dėstomi *Dialektologijos*, *Baltų mitologijos*, *Baltų archeologijos*, *Tautosakos*, *Etnologijos*, *Tautinių rūbų*, kiek vėliau – *Baltų pasaulėžiūros ir religijos*, *Socialinės antropologijos* dalykai. Ilgainiui viso to nebeliko, nes Etnomuzikologijos (Muzikinio folkloro) studijų programa buvo vis „tobulinama“, atsižvelgiant į bendruosius LMTA studijų programų reikalavimus ir pan.

Per 25 metų gyvavimo laikotarpį katedrai teko patirti daug išbandymų – pakilimų ir nuopolių. Vienas didžiausių smūgių – faktas, kad Lietuvoje pastaruoju metu nebeliko jokių žemesnės grandies ugdymo institucijų, kuriose būtų rengiami įvairiapusiški etninės muzikos specialistai. Galima teigti, kad katedros dėstytojai daugeliu atveju būsimus studentus parengia patys, įvairiose Lietuvos vietose vesdami teorinius ir praktinius seminarus, muzikavimo, dainavimo kursus, šokių stovyklas ir pan.

Bepigu šiuolaikiniam jaunam žmogui pasirinkti studijuoti matematiką, fiziką, chemiją ir kitus mokslus – visi jaunuoliai žino, kas tai yra, kokios studijos ir perspektyvos jų laukia. O kas yra etninė kultūra? Kokia jos vieta šiuolaikinėje – Lietuvos ir pasaulio – kultūroje? Kol Lietuvoje vyksta nenutrūkstantis šios temos „išgryninimo“ procesas, tol ir Etnomuzikologijos katedros nenumaldomai laukia pakilimai ir atoslūgiai, o etninės kultūros visumoje – neaiški ateitis.

Dr. ŽILVYTIS ŠAKNYS

(Lietuvos istorijos institutas)

Lietuvos etnografinių regionų kalendorinių švenčių simboliai Etnografinių regionų metų minėjimo perspektyvoje

Etnografinis regionas svarbus konstruojant etninio tapatumo jausmus. Etnografiniam regionui suteikiama savita prasmė, vertė, jo žadinamas dvasinis bei emocinis prisirišimas prie gimtosios žemės leidžia palaikyti glaudesnius ryšius su gimtine. Šiame pranešime, remdamasis 1988–2014 metų etnografinių lauko tyrimų metu sukauptais duomenimis, pabandyčiau atskleisti kiekvienam etnografiniam regionui būdingus XIX a. pabaigoje – XX a. I pusėje gyvavusius papročius.

Išskirtinė ritualinių metų šventė Užgavėnės buvo svarbi visos Lietuvos žemdirbiams, tačiau persirengėlių vaikštynės daugiausia būdingos Žemaitijai. Tarpukariu kompaktiškas šio papročio arealas sutapo su Žemaitijos etnografinio regiono riba. Persirengėliai buvo būdingi ir Suvalkijoje. Tačiau dalyje šio etnografinio regiono jų vaikštynės prasidėdavo nuo Kalėdų antrosios dienos ir kartais tęsdavosi iki Trijų karalių. Pagrindinis persirengėlių grupės personažas buvo iš vieno, kartais iš dviejų jaunuolių suformuotas arklis – šyvis. Kai kur Aukštaitijoje dar ir XX a. buvo žinomi sudėtinio alaus šventės Sambarių, švenčiamų apie Sekmines, papročiai. Sekminės, kurių nėra net Lietuvos atmintinų dienų sąrašė, galėtų tapti aukštaičius vienijančia švente. Dzūkija išsiskiria Velykų papročiais. Ir nors pirmieji paliudijimai apie velykinį lalavimą žinomi iš Mažosios Lietuvos, XX a. pirmąją pusę liudijantys etnografiniai aprašai rodo, kad šis paprotys struktūriškai sudėtingiausias Dzūkijoje. Joninių laučai, nors buvo paplitę ir kai kur Šiaurės Lietuvoje, be jokių abejonių reprezentuoja Mažosios Lietuvos regioną. Juk šios šventės šventimui ir kitiems lietuviškiems renginiams 1896 m. lietuvininkai nupirko net dalį Rambyno kalno, o tarpukariu Rambyno Joninės buvo pasirinktos kaip garbingos Lietuvos praeities simbolis, kuris gali sujungti Mažosios Lietuvos ir Didžiosios Lietuvos ateitį.

Manau, kad šie etnografinių regionų kalendorinių švenčių simboliai galėtų būti paminėti etnografiniams regionams skirtų metų renginiuose, regionams skirtus šventinius papročius galima būtų įamžinti pašto ženkluose, atvirukuose ir šiai progai skirtuose suvenyruose.

VIDA ŠATKAUSKIENĖ

(Lietuvos liaudies kultūros centras)

Kuo kvėpuoja regionų savivaldybių etninės kultūros puoselėtojai, jų kolektyvai?

Pranešime bus glaustai aptariami kai kurie Lietuvos kultūros sistemos etninės kultūros politikos uždaviniai ir priemonės, jų poveikis tradicijų tęstinumui, etninės kultūros specialistų, kolektyvų laimėjimai ir praradimai, parodomi pastarųjų dviejų dešimtmečių gyvojo kultūros lauko poslinkiai, primenama apie svarbias tęstinės veiklos formas ir naujas iniciatyvas.

Lietuvos ir Latvijos šalių etnografinių regionų raida: kultūriniai, socialiniai ir ekonominiai aspektai

Dėl stipresnės išorinių valstybių įtakos ir okupacijų Lietuvos ir Latvijos istorijoje nebuvo palankių ilgesnio laiko tarpinių normaliai vidaus regionų raidai. Nesusiformavo ir teorinė bazė, metodiniai pagrindai, kurie atsižvelgtų į teritorinius etnokultūrinius ypatumus, jų skirtumus ir fiksuotą administraciniame politiniame valdyje, jo kartografijoje.

Etnokultūriniam regionavimui suvokti, šiam procesui įgyvendinti reikšmingesnis buvo nepriklausomybės laikotarpis. Tačiau 1918–1940 metai buvo per trumpas laikas pradinėms idėjoms įgyvendinti. Daugiau pasiekė Latvija, įteisindama tris etnokultūrinius kraštus: Kuržemė, Latgala ir Vidžemė. Prasidėjęs Antrasis pasaulinis karas nutraukė sėkmingą pradžia.

Po 1990-ųjų, atkūrus nepriklausomas valstybes, vėl sugrįžta prie regioninės politikos, tačiau nueita skirtingais keliais. Lietuva 1994 metais įkūrė 10 apskričių, kurios visiškai neatsižvelgė į istorinį etnokultūrinį paveldą ir tokio regionavimo galimybę. Tos apskritys tik pakartojo sovietinių regionų modelį, kuris buvo sudarytas tuometėje strateginio numatymo institucijoje – Valstybinio plano komisijoje.

Latvija atsakingiau tyrinėjo etnokultūrinių kraštų įgyvendinimo klausimus šalies politiniame žemėlapyje. 1993 metais įsteigė pajėgią instituciją – Regionų plėtros ir vietos savivaldos ministeriją (dabar – Aplinkos apsaugos ir regionų plėtros ministerija). Ji užsibrėžė platesnius tikslus: ne tik įteisino etnokultūrinius kraštus, bet ir likvidavo sovietinį valdymo reliktą – 26 administracinius rajonus, kurie kultūriniai, socialiniai ir ekonominiai požiūriu buvo atsilikę, netiko naujam šalies valdymo modeliui.

Lietuvoje etnokultūrinį regionavimą įteisino LR Seimo 1999 m. rugsėjo 21 d. priimtas „Lietuvos Respublikos Etninės kultūros valstybinės globos pagrindų įstatymas“, kurio pagrindu įsteigta Etninės kultūros globos taryba, atskaitinga Seimui. Vėliau ši taryba įsteigė šalyje penkis etnografinius kraštus: Aukštaitiją, Dzūkiją, Mažąją Lietuvą, Suvalkiją ir Žemaitiją.

Latvijos valdymo modelis dabar yra paprastas ir patrauklus, nes pagrindą sudaro šeši regionai. Smulkesni administraciniai vienetai (žemesnioji valdymo grandis) yra 119 savivaldybių, kurias sudaro sostinė Ryga, aštuoni valstybės jurisdikcijos

dikcijoje esantys didžiausi miestai ir 110 nuovadų (latv. novada). Modelį teigiamai įvertino ES, jis su etnografiniais kraštais spausdinamas šios organizacijos žemėlapiuose, kurie plinta ne tik Europoje, bet ir visame pasaulyje.

Svarbiausia, kad esminis Latvijos administracinis, politinis pertvarkymas sustiprino jos tarptautinį įvaizdį, sudarė palankesnes sąlygas šalies, jos regionų ir vietos bendruomenių tapatumo išsaugojimui ir sustiprinimui. Būtina pasinaudoti šios šalies patirtimi, nes esame tame pačiame geografiniame, istoriniame ir politiniame baltų kultūros ariale. Turime aktyviau plėtoti regioninį etnokultūrinių kraštų bendradarbiavimą, nes taip lengviau pasireikšime ir tarptautinėje erdvėje, ir greičiau perimsime kitų ES regionų geriausią patirtį šioje srityje.

NIJOLĖ BALČIŪNIENĖ

(Etninės kultūros globos taryba, Lietuvių etninės kultūros draugija)

Etnokultūrinio sąjūdžio ir tradicinių švenčių raida

Prieš 45-erius metus sovietinėje Lietuvoje užgimė etnokultūrinis sąjūdis, kuris reikėsi žygeivių, romuviečių ir folklorinių judėjimais. Remdamasi amžininkų interviu ir kitais sociologiniais tyrimais, tai patvirtina prof. Ainė Ramonaitė knygoje „Sąjūdžio ištakų beiėškant“.

Kaip tik tuo metu pati studijavau Vilniaus universitete ir aktyviai dalyvavau minėtuose judėjimuose. Vilniaus universiteto studentų ir jau baigusių mokslus jaunų žmonių aplinkoje formavosi sovietiniam režimui nepaklusnūs sambūriai, siekiantys pažinti Lietuvą kitaip nei ją siekė vaizduoti okupacinė valdžia. 1969 metais buvo oficialiai įkurtas Vilniaus kraštotyros klubas „Ramuva“, VU Žygeivių klubas ir liaudies dainų klubas „Raskila“. Šimtai (tūkstančiai) tautiškaai susipratusių jaunų žmonių pasklido po piliakalnių, pilkapynus, ažuolynus, lankė senolius kaimuose ir iš jų mokėsi senųjų dainų, ratelių, gilinosi į kalendorinių švenčių tradicijas. Mokėmės to, ko nemokė mokyklose. Populiarėjo kompleksinės etnografinės ekspedicijos, kurios dažnai baigdavosi vakaronėmis, pasidainavimais, pokalbiais, kurių nebuvo sovietinėje švietimo sistemoje. Simbolinis šių judėjimų spartaus plitimo įvykis buvo 1967-ųjų metų Rasos šventė Kernavėje. Rasos šventė kasmet sutraukdavo vis daugiau jaunimo ne tik iš Vilniaus ir Kauno. Kaip gaivaus oro troškome sužinoti kupoliavimo paslaptį, negirdėtų dainų prasmę, vainikų plukdymo ar paparčio žiedo

slėpinį. Rasos šventės proveržio sovietinis režimas nepajėgė sustabdyti, draudimai ir persekiojimai Kernavėje paskatino rengti šventę mažais būreliais kasmet vis kitoje vietoje.

Sparčiai kūrėsi žygeiviškos pakraipos klubai „Gabija“, „Ąžuolas“, „Ąžuolynas“, „Aitvaras“, „Pilėnai“, folkloro ansambliai „Ratilio“, „Sadauja“, „Poringė“, „Dijūta“, VISI ir t.t. Liaudies dainų klubas buvo pirmasis savaiminis etnokultūrinis susibūrimas, kilęs iš žygeiviškos „filosofijos“. Išvartytas iš Profsajungų rūmų jis vis keitė pastogę, buvo metas, kai dainuoti rinkdavosi kieno nors bute. Liaudies dainų klubas skyrėsi nuo folkloro ansamblių, nerengė koncertinių programų. Jame gilinomės ir šventėme beveik visas kalendorines metų šventes, lankėme rytų Lietuvos mokyklas, Karaliaučiaus, Gudijos lietuvių bendruomenes. Etnokultūrinio sąjūdžio lyderiai buvo sekami, juos vežė į tardymus, saugumas savo agentus infiltruodavo žygiuose, renginiuose, studentų bendrabučiuose. Tačiau šie judėjimai, įsilieję į bendrą Lietuvos šviesuomenės taikiąją rezistenciją prieš nutautinimo siekius, atėjo iki Atgimimo laikų.

Šiandien miesto žmogui sunkiau suvokti senųjų švenčių grožį. Tradicines šventes mažesniuose sambūriuose švenčia folkloro kolektyvai, kaimų bendruomenės, buvę ir esami žygeiviai, ramuviečiai, tačiau kultūros darbuotojams ir etninės kultūros puoselėtojams nelengva derinti tradicinės šventės turinį su pasikeitusia gyvenamąja aplinka. Jau penkiolika metų organizuoju vilniečiams kalendorines šventes gamtoje, natūraliame Vilniaus kraštovaizdyje. Šiandienos pranešime labai trumpai pristatysiu kelias šventes, kurios sulaukė didžiausio susidomėjimo. Tai Rasos šventė Verkių parke, Pavasario lygiadienis prie Pūčkorių piliakalnio ir Vėlinės ant Rokantiškių pilkapių. Žygeivystės ir etnokultūrinės tradicijas skleidžiu sekmadieniais savo vedamuose pažintiniuose pėsčiųjų žygiuose.

MILDA RIČKUTĖ

(Vilniaus etninės kultūros centras)

Kalendorinės šventės Vilniaus mieste – modernumo ir archajiškumo sąveikos patirtis

Kalbėdami apie senosios religijos sąsajas su tradicinio laikotarpio ar šiandienos kalendorinėmis šventėmis, turime įvertinti, pripažinti bent tris dalykus:

- ritualai virsta papročiais;
- pamiršamos arba nebeaktualios tapusios senosios prasmės;
- formuojasi nauji prasminiai klodai.

Ritualas yra kur kas konservatyvesnis nei mitas. Veiksmo prasmė laikui bėgant, ypač religijų kaitos, gyvenamosios kaitos procese, gali keistis ir būti skirtingai aiškinaama, tuo tarpu apeiginiai veiksmai dar kurį laiką išlieka mažai arba ir visai nepakitę. Šiek tiek apeigų dar išlikę ir mūsų kalendorinėse šventėse: Užgavėnių, Pavasario ir Rudens lygiadienių, Velykų, Rasų, Vėlinių, Kūčių, Kalėdų šventėse. Vis dėlto reikia galvoti apie naujas prasmes, o sykiu – ir formas, ypač kai kalbame apie kalendorinių švenčių rengimą mieste.

Pranešime pristatomos rengiamos kalendorinės šventės Vilniaus mieste, apžvelgiama švenčių rengimo specifika Kauno tautinės kultūros ir Klaipėdos etnokultūros centruose.

Doc. dr. DALIA URBANAVIČIENĖ

(Lietuvių etninės kultūros draugija),

RŪTA ČĖSNIENĖ

(Lietuvos etninės kultūros ugdytojų sąjunga)

Visuomeninės organizacijos etninės kultūros ugdymo baruose

Lietuvių etninės kultūros draugija (LEKD) nuo pat įsikūrimo pradžios – 1989 m. – savo veikloje vienu iš svarbiausių prioritetų įvardijo etnokultūrinio ugdymo plėtrą. Šioje srityje daugiausia nuveikta per pastaruosius 5 metus:

2009 m. LEKD nariai dalyvavo ŠMM sudarytoje *Etninės kultūros plėtros švietimo įstaigose strategijos* derinimo grupėje (strategija patvirtinta 2009 m. lapkričio 19 d.).

2010 m. LEKD, bendradarbiaudama su EKG, pagal UPC užsakymą įgyvendino projektą „Etnokultūrinio ugdymo gerosios patirties sklaida“, kurį įgyvendinant buvo suburti etnokultūrinio ugdymo srityje dirbantys pedagogai ir mokslininkai, ištirti pakoreguotų vidurinio ugdymo bendrųjų programų projektai etnokultūrinio ugdymo požiūriu, 2010-11-26 surengtas apskritas stalas;

2011–2012 m. LEKD kartu su UPC parengė *Pagrindinio ir vidurinio ugdymo etninės kultūros bendrąsias programas* (patvirtintas ŠMM ministro įsakymu 2012-04-12 Nr. V-651), Etninės kultūros ugdymo metodines rekomendacijas ikimokyklinio, priešmokyklinio ir pradinio ugdymo pedagogams (Mokytojo knyga);

2012 m. UPC užsakymu sudarė *pagrindinio ir vidurinio ugdymo katalogus „Etninė kultūra: Rekomenduojamos mokymo priemonės, papildoma literatūra ir kiti šaltiniai pagal atskiras temines sritis“*;

2013 m. UPC užsakymu ekspertavo *pagrindinio ugdymo etninės kultūros kvalifikacijos tobulinimo programas*, 2014 m. – analogiškas *vidurinio ugdymo etninės kultūros kvalifikacijos tobulinimo programas*;

2013 m. LEKD į Lietuvos Respublikos Seimo sudarytą Lietuvos švietimo tarybą delegavo LEKD Švietimo grupės vadovę Gailą Kirdienę.

2014 m. birželio 28 d. LEKD VIII suvažiavime buvo įkurta **Lietuvos etninės kultūros ugdytojų sąjunga (LEKUS)**, kurios tikslas – telkti etninės kultūros ugdytojus bendrai veiklai siekiant etninės kultūros ugdymo plėtros bei tobulinimo, tautinės savimonės puoselėjimo, skleidžiant etninės kultūros suvokimą, tradicines dorovines ir moralines vertybes. Savo pranešime LEKUS pirmininkė Rūta Čėsnienė išsamiau pristatys LEKUS uždavinius.

Tik įsikūrusi LEKUS jau turi per 80 narių, steigiami regionų skyriai prie savivaldybių. Jau įsikūrė Vilniaus, Klaipėdos, Kretingos, Trakų, Kauno rajono, Radviliškio, Šilutės skyriai, kurių narių skaičius neribotas. Taip pat prie savivaldybių steigiasi ir metodiniai būreliai, kurių kiekvieną sudaro 7 nariai: ikimokyklinio, pradinio, pagrindinio, vidurinio ugdymo specialistai, neformaliojo, profesinio švietimo atstovai bei etninės kultūros specialistas, kuris nebūtinai turi būti pedagogas. Išrinktasis metodinio būrelio pirmininkas palaiko ryšius su ŠMM, savivaldybe, UPC.